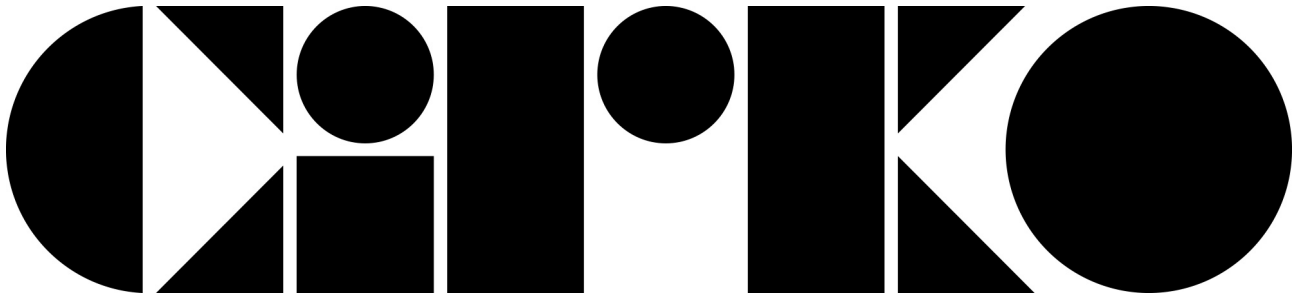

1.10.2020

Cirko – Uuden sirkuksen keskus ry:n lausunto eduskunnan sivistysvaliokunnalle HE 132/2020 vp Hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi esittävän taiteen edistämisestä sekä opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain muuttamisesta

Cirko – Uuden sirkuksen keskus ry on nykysirkukseen keskittynyt esitys- ja tuotantotalo Helsingin Suvilahdessa. Cirkon jäsenistö koostuu sirkustaiteilijoista. Cirko pyrkii toiminnallaan edistämään nykysirkuksen toimintaedellytyksiä, tukemaan taiteen kehittymistä ja luomaan kohtaamisia tekijöiden ja kokijoiden kesken. Toiminnan päämuotoja ovat ympärivuotisen esitys- ja taiteellisen residenssitoiminnan järjestäminen. Nykysirkuksen alalla Cirko on maamme ainoa ammattimaiset toimintaedellytykset omaava toimija ja alansa merkittävin tuotantoalusta.

Koko esittävän taiteen kentän kokonaisuuden huomioiden, on tärkeää saada valtionosuusuudistus nyt valmiiksi suunnitellussa aikataulussa. Järjestelmään kohdistunut esittävien taiteiden ns. vapaan kentän kritiikki on ollut perusteltua ja ymmärrettävää. Vuoden 1993 jälkeen valtionosuuden piiriin on hyväksytty ainoastaan yhdeksän teatteria. Esittävät taiteet muuttuvat ja kehittyvät jatkuvasti, joten myös toimintarakenteiden pitäisi pystyä reagoimaan tähän muutokseen. Lähes kolmenkymmenen vuoden aikana on kuitenkin esittävän taiteen aloille valmistunut tuhansia nuoria taiteilijoita, joiden työllistymismahdollisuudet puheteatterin ulkopuolella ovat lähes kokonaan kohdistuneet heikosti resurssoidulla vapaan kentän puolella. Myös kokonainen taiteenala, nykysirkus, on syntynyt 90-luvun puolivälin jälkeen.

Vaikkakin nyt valmisteltavan valtionosuusjärjestelmän peruseriaate tulee pitkälti pysymään entisenlaisena, on uudistus erittäin merkittävä. Kaikkien hakiessa uudelleen valtionosuusjärjestelmään, mahdollistaa se esittävän taiteen kentän päivittämisen ja osin uudelleen asemoinnin vastaamaan paremmin 2020-luvun esittävän taiteen toimintakenttää. Vaikkakin ”On kuitenkin todennäköistä, että uudessakin järjestelmässä valtionosuuden saajien vaihtuvuus olisi käytännössä suhteellisen vähäistä ja erityisesti valtionosuuden piiriin toistaiseksi hyväksytyjen toimintayksiköiden osalta niin suuret muutokset ovat epätodennäköisiä, että toimintayksikkö jäisi kokonaan valtionosuuden ulkopuolelle.” Toimintayksiköiden hyväksyminen valtionosuuden piiriin toistaiseksi tai määräajaksi antaa kuitenkin mahdollisuuden vaihtuvuuteen, mikäli lain suoma mahdollisuutta halutaan virkatyönä käyttää. Määräaikaisuus mahdollistaa joustavuuden ja liikkuvuuden esittävän taiteen rahoituskokonaisuuden sisällä, jos vaikkakaan se ei koskisi järjestelmän isoimpia toimijoita. On myös huomionarvoista pitää mielessä alueellinen

väestörakenteen kehitys lähivuosikymmenien aikana. Nykyisistä vos-lain piirissä olevista kaupunginteattereista kahdeksan toimijaa toimii alle 50 000 asukkaan väestöpohjalla.

Määrärahalisäys valtionosuuden perusteena oleviin henkilötyövuosiin ja korotetun valtionosuusprosentin mukaisiin noin 120 henkilötyövuoteen on uudistuksen toteutuksen kannalta tärkeää. Samanaikaisesti on kuitenkin syvä huoli, ettei 120 htv riitä kattamaan nykyisiä harkinnanvaraisia tukia eikä edistä niitä kulttuuripoliittisia päämääriä, joihin korotuksella pyritään. Esimerkiksi sirkuksen ja tanssin osalta kysymys on keskeisen merkittävä. Henkilötyövuosien kokonaismäärän ja valtionosuudeltaan korotettujen henkilötyövuosien määrän tulee olla laissa riittävällä tasolla, jotta valtionosuuden piiriin voi ottaa lisää toimijoita.

”Valmistelussa on päädytty siihen, että henkilötyövuosi on paras mahdollinen tapa hahmottaa työvoimavaltaisen alan rahoitusta. Taidelaitosten toimintakenttien monimuotoisuuden vuoksi ei ole löydetty muita sellaisia suoriteperusteita, jotka olisivat käyttökelpoisia rahoituksen perusteeksi.”

Henkilötyövuosiin pohjautuva tapa jäsentää rahoitusta, ei kuitenkaan kykene huomioimaan ja olemaan toimiva ratkaisu kaikille taidelaitoksille. Henkilötyövuosiin pohjautuva malli toimii erityisen huonosti tuotantoalusta -mallisille toimijoille. Tuotantoalusta on taidetoimija, joka tuottaa ja esittää ohjelmistoa, mutta jolla ei ole omaa taiteellista ensemblea. Tuotantomallin hyötyjä ja piirteitä on mm. pieni kiinteä tuotannollinen ja tekninen henkilökunta, joka mahdollistaa ketterän kustannusrakenteen. Puheteatterin ulkopuolisten tuotantoalustojen, esimerkiksi tanssin ja sirkuksen kentällä, leimaa poikkeuksetta myöskin matala kuntarahoituksen määrä. Lain lähtökohtana oleva oletus rahoituksen perustumisesta yhteismitalliseen kolmijakoon; valtion, kunnan ja oman toiminnan tuottojen kesken ei käytännössä nykyaikana enää toteudu. Kuntarahoituksen kehittyminen lain edellyttämän hengen mukaisesti on päättynyt jo 1990-luvulla. Kehityskulku on johtanut tilanteeseen, jossa esimerkiksi tanssin ja sirkuksen toimijoiden kuntarahoitus on huomattavasti valtion rahoitusta alemmalla tasolla.

Tuotantoalustan kohdalla pieni htv-määrä yhdistettynä matalaan kuntarahoituksen tasoon, tekee käytännössä valtionosuusrahoituksen mahdottomaksi. Esimerkiksi Circon kohdalla, jos vaikka kaikki nykyiset henkilötyövuodet laskettaisiin kokonaisuudessaan korotetun 60 % kertoimen mukaan, jää euromääräinen tukisumma silti alle nykyisen Taiken kautta myönnettävän harkinnanvaraisen toiminta-avustuksen.

Tuotantoalustojen tunnistaminen, merkittävyys osana esittävän taiteen ekosysteemiä, roolin määrittäminen ja niiden pohjalta riittävän julkisen tuen rahoituksen järjestyminen tulee ratkaista yhdessä osana rahoitusjärjestelmän kokonaisuutta. Rahoitus voi esimerkiksi tulla nykyiseen tapaan Taiteen edistämiskeskuksen kautta tai osana vos-rahoitusta, jos halutaan kulttuuripoliittisista syistä johtuen luoda lähtökohtainen haluttu htv-taso, joka ei pohjaudu hakuvaiheen lähtötilanteen todelliseen htv-määrään. Tuotantoalustojen toimintamallin kannalta keskeisin kysymys on tunnistaa, ymmärtää ja riittävästi resursoida toimijat, jotka mahdollistavat tehokkaan ja monimuotoisen toiminnan.

Esittävän taiteen valtionosuuslautakunnan perustaminen on perusteltua lausuntokierroksen palautteen pohjalta. Lautakunnan tulisi ymmärtääksemme arvioida myös nykyisiä vos-lain piirissä olevia toimijoita ja sieltä mahdollisesti tulevaisuudessa harkinnanvaraisen rahoituksen piiriin siirtyviä. Lautakunta ei näin ollen olisi portinvartija vain yhteen suuntaan. Kaksisuuntaisen liikenteen huomioiden, uusi ja monialainen lautakunta yhdistäisi esittävän taiteen rahoitusjärjestelmän osa-alueita ja mahdollistaisi neutraalin valintaprosessin.

Lain perusteluissa mainitut kulttuurisen moninaisuuden ja vähemmistöjen oikeuksien edistäminen on tärkeää. Laki ei kuitenkaan ohjaa, eikä kannusta kestävä kehityksen toimintamallien edistämiseen, eikä myöskään huomioi entisestään kasvavaa monikulttuuristumisen myötä tapahtuvaa kielellistä muutosta. Tulevaisuudessa merkittävä osa suomalaisista puhuu jotakin muuta kieltä äidinkielenään, kuin suomea, ruotsia tai saamea.

Ulkopuolisen arvioinnin teettäminen uudistuksen jälkeen on myöskin kannatettavaa.

Uudistuksen varmistaminen ja voimaan saattaminen 1.1.2022 on ensiarvoisen tärkeää. Veikkauksen tuottojen kehitys ja asema tulevaisuudessa asettaa isoja, niin sosiaalisia kuin taloudellisia kysymyksiä ratkaistavaksi. Esittävän taiteen elinvoimaisuuden turvaamisen varmistamiseksi, rahoituksen ekosysteemiä tulee tarkastella kokonaisuutena, huomioiden erilaiset toimijuuden muodot ja kyetä varmistamaan riittävät toimintaresurssit niin vos-lain kuin vapaankin kentän piirissä.

Cirko – Uuden sirkuksen keskuksen puolesta,

Riku Lievonen
Toiminnanjohtaja
Cirko – Uuden sirkuksen keskus